

Maskinmesterkulturens nye veje

– en undersøgelse af maskinmestres praksis

Af antropolog
Marie Jakobsgaard Ravn

English summary

This report consists of a methodological description and theoretical analysis in the light of an anthropological study. The study focuses on the culture and professional identity of Bachelors in Technology Management and Marine Engineering in two selected fields: Service and Management as well as the Shipping industry. The background of the study is a 5 month long fieldwork in various management and service companies, plus different types of ships. Through participant observation and interviews, the goal was to generate knowledge about the work life, experiences and working procedures of Bachelors in Technology Management and Marine Engineering.

The focus of the study has been on the value and use of traditional maritime culture in today's work tasks. Through fieldwork, the extent of the continuation and practice of traditional values and discourses connected with the profession of Bachelors in Technology Management and Marine Engineering.

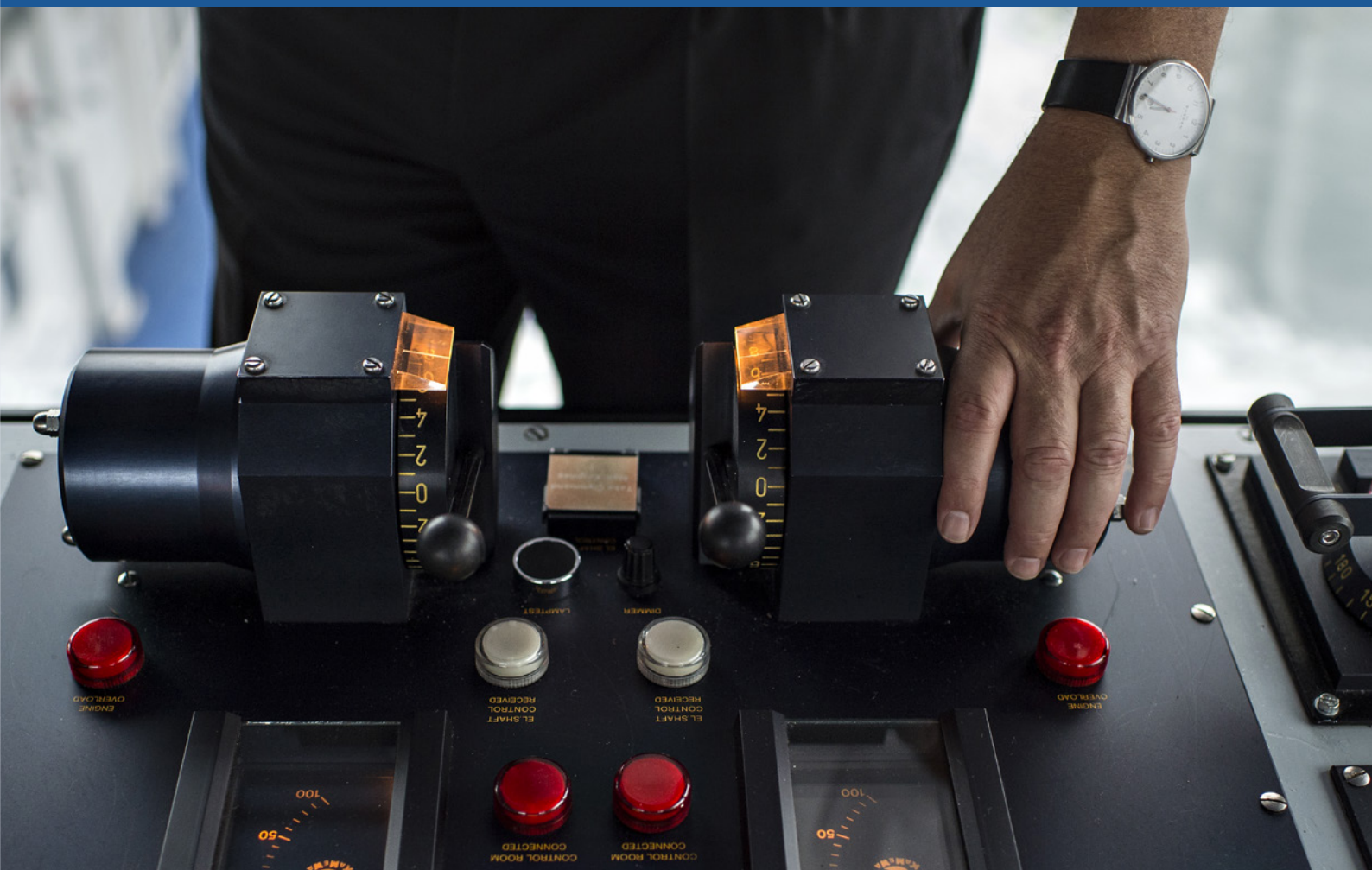
A central claim of the report is that the traditional values connected with the maritime history of the profession is a continuing part of the identity of Bachelors in Technology Management and Marine Engineering. These values count solidarity, respect, and responsibility, which is part of a central narrative anchored in the historical background of the profession. Despite different tasks, fields and contexts, Bachelors in Technology Management and Marine Engineering share and identify with the same values. The culture of the profession consists of both visual, linguistic and bodily aspects, which refer to a maritime cultural heritage.

The report concludes that it is essential to keep in mind the role of socialization, especially by the relevant educational institutions, because socialization is the mechanism that continues the culture of the profession and thereby the essential values.

Dansk resumé

Denne rapport består af en metodisk beskrivelse, efterfulgt af en analyse på baggrund af en antropologisk undersøgelse af maskinmesterkultur og professionsidentitet i to udvalgte brancher: Service og rådgivning, samt skibsfart. Undersøgelsen tager udgangspunkt i et fem måneder langt feltarbejde i forskellige service- og rådgivningsvirksomheder, samt på forskellige typer skibe. Igennem deltagende observation og interviews var målet med undersøgelsen at indsamle viden om maskinmestres arbejdsliv i dag. Undersøgelsens fokus har været den traditionelle maritime kulturs værdi og anvendelse i maskinmesterens arbejdsopgaver. Det er igennem feltarbejde blevet undersøgt, hvorvidt de traditionelle værdier og diskurser forbundet med maskinmesterprofessionen i dag videreføres og praktiseres. Rapportens centrale pointe er, at de traditionelle værdier forbundet

med maskinmesterfaget, herunder værdier som respekt, solidaritet og ansvarlighed, er en kontinuerlig del af maskinmesteridentiteten. Værdierne er forankret i et narrativ, der tager udgangspunkt i professionens historiske baggrund. Selvom maskinmestre i dag har mange forskellige arbejdsopgaver, arbejder inden for forskellige områder og i forskellige kontekster, eksisterer der kollektive værdier, som maskinmestre, på tværs af de to undersøgte brancher, identificerer sig med. Maskinmesterkulturen består af visuelle, sproglige og kropslige aspekter, der refererer til fagets maritime baggrund. Rapporten konkluderer, at det er vigtigt at medtænke socialiseringen af maskinmestre og særligt maskinmesterskolernes rolle, da det er igennem socialiseringen, at maskinmesterkulturen og dens værdier produceres og reproduces.

Indhold

Introduktion	5	Analyse af maskinmesterkultur	14
Problemformulering og undersøgelsesspørgsmål	6	Arbejdstilgang	15
Metoder til kvalitativ dataindsamling	7	Refleksioner over undersøgelsesresultater	15
Analyse af maskinmestres selvforståelse	9	Hvorfor bliver man maskinmester?	15
Centrale værdier i maskinmesterprofessionen	9	Er der generationsforskelle?	16
Praktisk solidaritet	9	Er der brancheforskelle?	16
Humor	10	Hvilke usikkerheder er der i undersøgelsen?	16
Ansvarlighed	10	Hvilke udfordringer har der været i undersøgelsen?	17
Hierarki – værdi om respekt	10	Er maskinmestre specielle?	17
Analyse af maskinmesteridentitet	12	Konklusion	18
Maskinmester på visitkortet	12	Perspektivering	18
Kollektiv identifikation	13	Litteratur	19

Introduktion

Kultur er det, der skaber sammenhæng i hverdagens handlinger. Målet med en undersøgelse af maskinmesterkultur har været at beskrive og fortolke maskinmestres arbejdsliv i to forskellige brancher. Formålet med dette har været at få et bedre greb om den kultur og professionsidentitet, der knytter sig til maskinmesterfaget. Denne viden forventes at finde anvendelse i det daglige arbejde på uddannelsesinstitutioner samt i erhvervet, enten som konkrete tiltag eller refleksioner over den kultur, som dannes og bæres videre. Nærværende rapport skal give en forståelse af hvilke værdier og sociale processer, der ligger bag maskinmestres interaktioner og handlinger i det daglige.

Undersøgelsens fokus har været på at forsøge at afdekke nogle af de selvfølgeligheder, der knytter sig til maskinmestres praksis. Når maskinmestre indgår i et arbejdsfællesskab eller en undervisningssituation, omgiver de sig med andre mennesker, der har en særlig forståelse for arbejdet og en særlig måde at forholde sig til det, både materielt, praktisk og sprogligt. Maskinmesterkultur er som al anden kultur både en forudsætning for og et resultat af social interaktion. Derfor har det været centralt at undersøge betydningsbærende parametre i forskellige sociale interaktioner på maskinmestres arbejdspladser samt på en maskinmesterskole for at opnå en forståelse af, hvordan verdenen ser ud fra maskinmestres perspek-

tiv. Den antropologiske metode tydeliggør mønstre og sammenhænge, der kan give en plausibel forklaring på, hvorfor elementer af maskinmesterkulturen udspiller sig, som de gør.

Projektet er støttet af den Danske Maritime Fond og er resultatet af et samarbejde mellem Fredericia Maskinmesterskole, Maskinmesterskolen København og Maskinmestrenes Forening. Projektets styregruppe udgøres af projektchef i Maskinmestrenes Forening Peter Blach, centerchef ved Maskinmesterskolen København Lau Vørs, udviklingskoordinator ved Fredericia Maskinmesterskole Jesper Nielsen og antropolog Marie Ravn.

Problemformulering og undersøgelsesspørgsmål

Problemformuleringen er udarbejdet i styregruppen. Den har følgende ordlyd:

- Maskinmesterkulturen undersøges med fokus på
- den traditionelle maritime kulturs værdi og anvendelse i maskinmesterens arbejdsopgaver i dag.
- Det ønskes undersøgt, hvad der er særligt for en maskinmester, samt i hvilket omfang de traditionelle værdier og diskurser forbundet med maskinmesterfaget bliver videreført og praktiseret. Der tages udgangspunkt i kvalitative og etnografiske undersøgelser blandt henholdsvis nye og ældre generationer af maskinmestre, samt på tværs af to udvalgte brancher: "Service og rådgivning" og "Skibsfart".

I takt med arbejdet med problemformuleringen blev der opstillet en række undersøgelsesspørgsmål, der har til formål at sikre, at der i dataindsamlingen sigtes mod at besvare problemformuleringen. Igennem det metodiske arbejde har følgende undersøgelsesspørgsmål derfor været anvendt til at styre dataindsamlingens fokus:

1. Hvordan forhandles social identitet mellem maskinmestre? Hvilke sociale koder og "uskrevne regler" knytter sig til det at være maskinmester? Hvornår er man ifølge maskinmestre en "rigtig maskinmester"?
2. Hvordan forhandles social identitet mellem maskinmestre og andre sociale grupper, eksempelvis navigatører eller ingeniører? Hvordan anvendes stereotyper om andre faggrupper til at forstærke den sociale identitet blandt maskinmestre?
3. Hvilken betydning har det for maskinmestres arbejdsidentitet, at arbejdsområder og -indhold ændrer sig?
4. Uddannes maskinmestre indirekte til at arbejde til

søs, og indgår det i en traditionel selvforståelse af det at være maskinmester trods udviklingen i maskinmesterens arbejdsopgaver og arbejdssted?

5. Er der tale om en egentlig maskinmesteridentitet – Hvad kendetegner maskinmesteren i dag? Hvordan har maskinmesteridentiteten udviklet sig?
6. Hvordan opfatter maskinmestre – både de nyuddannede og dem, der har været i faget i mange år, det at være maskinmester? Er der tale om en fælles arbejdsidentitet på tværs af alder/generationer?
7. Lærer maskinmestre i løbet af uddannelsen, hvordan man opfører sig som maskinmester? – og hvad med på arbejdspladsen?
8. Hvorfor kaldes uddannelsen i folkemunde "maskinmesteruddannelsen" og faget "maskinmester" trods en mangfoldighed af stillingsbetegnelser, hvor betegnelsen "maskinmester" formelt ikke indgår? Er der en særlig betydningsmæssig grund til dette, der knytter sig til maskinmesterens selvforståelse? Hvilken identitetsmæssig betydning har betegnelsen "maskinmester"?

Metoder til kvalitativ dataindsamling

Der er i undersøgelsen anvendt kvalitative metoder med udgangspunkt i det etnografiske feltarbejde til at indsamle projektets data. Metoderne består i semistrukturerede og dybdegående interviews af 20-60 minutters varighed, deltagende observation af maskinmestres arbejdsdag samt nedfældning af feltnoter. Feltnoternes funktion er skriftligt at dokumentere de iagttagelser og refleksioner, der knytter sig til den deltagende observation. Disse noter indgår i analysen på lige fod med interviewresultaterne, da de giver et indblik i de erfaringer, der er opstået undervejs i feltarbejdet. Undersøgelsens deltagere kaldes informanter i en antropologisk undersøgelse. Det er her centralt, at informationen opstår i interaktionen med interviewdeltagerne. Grundidéen bag det etnografiske feltarbejde, der er antropologens metode til dataindsamling, er, at opnå viden igennem social interaktion, der hvor informanterne befinder sig (Hasse 2002: 18). Informanterne er her valgt ud fra ønsket om en bred repræsentation af aldersgrupper og geografiske placeringer. Der er udvalgt to brancher inden for maskinmesterfaget, som der i undersøgelsen bliver fokuseret på. Rådgivningsbranchen er medtaget, idet det i øjeblikket er den største branche inden for maskinmesterfaget. Skibsfartsbranchen er valgt til sammenligning for at være i stand til at undersøge den maritime kultur, som den ser ud i dag.

Det metodiske valg til denne undersøgelse faldt på flerstedet etnografi, både for at muliggøre en indsamling af viden om flere forskellige arbejdsituationer, men også fordi det ikke var praktisk muligt at foretage observationer i den samme virksomhed over længere tid. Når man arbejder med flerstedet etnografi, trækker man på en problemformulering eller et emne, der ikke kan afgrænses til ét sted (Hannerz 2012: 402). Feltarbejdets planlægning har således taget udgangspunkt i et hensyn til informanterne samt et ønske om at observere så mange forskellige arbejdsituationer som muligt.

Der er således tale om observationer og deltagelse på otte forskellige steder fordelt ligeligt på de to brancher.

Varigheden af feltarbejdet har varieret af hensyn til de respektive virksomheder. Dette betyder, at det korteste feltarbejde har været en halv dag, mens det længste sammenlagt har været seks dage. Længden af feltarbejdet har været brancheafhængig. Rådgivningsvirksomhederne har ikke været i stand til at afsætte mere end én hel dag, mens jeg af rederierne har fået lov til at tage en tur med skibet frem og tilbage på den pågældende rute. Feltarbejdet i skibsfartsbranchen har således varieret alt efter rutens længde. Dog var det muligt at sejle to ture ved ét af rederierne, så jeg både kunne opleve en natte- og dagsvagt. Forskellen på feltarbejdet i de to brancher mener jeg ligger dels i forskellige kulturer med at have udefrakommende med "på slæb", dels i karakteren af arbejdet. Det var tydeligt at de skibe, jeg besøgte, var vant til at få praktikanter eller lignende med ombord. Dét at have mig med rundt, vise hverdagen og sætte mig ind i arbejdsopgaver lå således ikke helt uden for den normale praksis. Anderledes var det med hensyn til rådgivningsvirksomhederne, der havde svært ved at sætte tid af til at deltage i undersøgelsen. Dette kommer blandt andet af en populær misforståelse om, at det er nødvendigt at sætte lang tid af til en antropologisk undersøgelse. Feltarbejdet i virksomhederne gik ud på, at jeg observerede dagligdagen i virksomheden og deltog i så høj grad som muligt.

Typisk tog jeg noter undervejs og spurgte ind til dagligdagen i virksomheden. De spørgsmål der opstår spontant under feltarbejdet kaldes 'uformelle interviews' (Marshall og Rossman 2011: 144). Disse uformelle samtaler er lige så vigtige som de formelle interviews, da man her får et indblik i informanternes egen oplevelse af hverdagslige handlinger, imens de opstår. Jeg inddrog de uformelle samtaler i de formelle interviews ved at referere til og følge op på pointer i tidligere samtaler med den pågældende informant, så der hele tiden blev bygget oven på mine data.

Feltarbejdet var uproblematisk på skibene, men i rådgivningsvirksomhederne havde mange af informanterne svært ved at forstå, hvad jeg ville finde interessant ved

deres dagligdag, der ofte består af møder, opkald, rapportskrivning, besvarelse af e-mails og andet kontorarbejde, når de ikke er ude af huset "on site" eller til møde. Dette gjorde det svært at få adgang til at observere. Ud over feltarbejde i de otte virksomheder er der foretaget virksomhedsbesøg på yderligere otte forskellige steder, heraf tre skibe og fem rådgivningsvirksomheder. Under dataindsamlingen er der i alt foretaget interviews med 25 maskinmestre, der er fordelt på brancherne således, at de 13 befinder sig inden for rådgivningsområdet og de 12 inden for skibsfartsområdet. Samtlige interviews er efterfølgende blevet transskriberet, så detaljerne i informanternes svar er bevaret. Man undgår således, at sætningens ordlyd går tabt i fortolkningen. Dette betyder, at informanternes eksakte udsagn er dokumenteret, så de kan anvendes i analysen til at vise informanternes perspektiv.

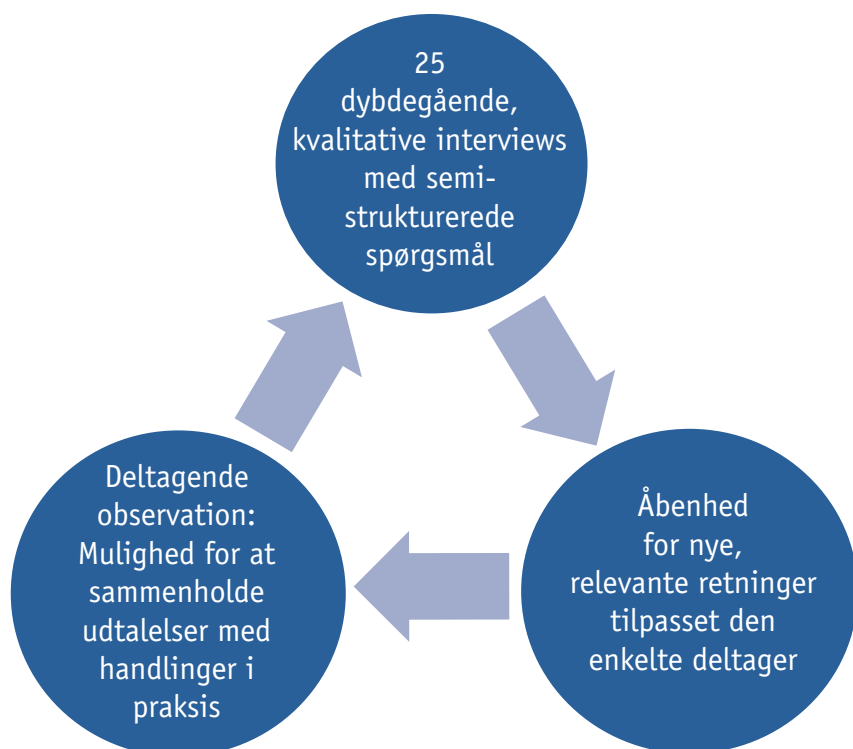
Der er anvendt delvis anonymitet, således at informanter og virksomheders identiteter værnes om, mens alder og stillingsbetegnelser fremgår for bedre at kunne skelne mellem informanterne. Som konsekvens heraf er alle informanter fotograferet bagfra i løbet af feltarbejdet for at bevare deres anonymitet. Valget af interviewform faldt på det semistrukturerede interview, der gav mulighed for at forberede relevante spørgsmål på forhånd, men samtidig være åben over for at interviewet kan tage nye retninger, der giver mening for den enkelte informant. Med

det semistrukturerede interview sikrer man sig, at man ikke på forhånd har fastlåst mulighederne for undersøgelsessvar, men samtidig har sikret sig, at undersøgelsen har et fokus, så der er større sandsynlighed for at den data, man indsamler, er brugbar. Spørgsmålene var af

deskriptiv karakter for at finde frem til informanternes kulturelle viden og subjektive erfaringer (Marshall og Rossman 2011: 146-151). Metoderne anvendt i det etnografiske feltarbejde: Interview og deltagende observation gav mulighed for at observere handlinger og det sociale rum i praksis, der ledte til nye interviewspørgsmål. Omvendt gav interviewsvarene anledning til nye fokusområder ved observationerne (se figur 1).

Den analytiske proces i en antropologisk undersøgelse er både induktiv og deduktiv, da den er betinget af det etnografiske materiale, men samtidig guidet af et udefrakommende perspektiv. Det etnografiske feltarbejde er således en vekselvirkning mellem data og teori, der indbyrdes fokuserer hinanden.

Figur 1: Feltarbejdets metoder – vekselvirkning mellem interview og observation.

Analyse af maskinmestres selvforståelse

Selvforståelsen er den måde, mennesker opfatter sig selv og deres historie på. Den kan komme til udtryk i selvfortællinger, såkaldte narrativer, hvor selvforståelsen er tydelig i den måde, man beskriver sig selv på. Narrativer er et redskab, som mennesker anvender til at fortolke og forstå deres egne erfaringer, fordi narrativer medierer mellem følelseslivet og observerbare handlinger (Garro & Mattingly 2000: 1). Narrativer er således et godt redskab til at se på maskinmestres selvforståelse, det vil sige maskinmestres fortolkning af erfaringer som maskinmester. De historier maskinmestre fortæller om deres fag og det at være maskinmester er interessante, fordi de igennem disse historier kommunikerer, hvad der er vigtigt i deres arbejdsliv, og hvad der er betydningsfuldt for dem (Garro & Mattingly 2000: 11).

I fortællingerne om hvad det vil sige at være maskinmester, kan man se de kulturelle processer, der er iboende i faget (Garro & Mattingly 2000: 16). Undersøgelsens interviewmateriale viser referencer til den sejlen- de maskinmester, ligesom jeg i feltarbejdet stødte på såkaldte 'røverhistorier' om livet til søs. Overraskende nok brugte flere af maskinmestrene fra rådgivningsbranchen maritime referencer i beskrivelsen af deres eget arbejde. En 34-årig projektleder, der ikke selv har erfaring med skibsfart, sammenligner her sig selv med en maskinchef:

"Det er jo lidt a la det samme, som en 'Chief' på et skib. Hvis ikke han kan få skiftet sine oliefiltre, eller et eller andet. Hvis motormanden ikke kan det. Jamen så bliver han sgu også selv nødt til at gå ud og løse opgaven."

Når man som maskinmester refererer til skibsfarten, skriver man sig ind i et fællesskab, hvor det er normalt at anvende maritime begreber og metaforer. Henvisninger til den sejlen- de maskinmester og livet til søs kan tyde på, at man inden for maskinmesterprofessionen holder fast i en fælles selvforståelse bygget på en fælles historie, trods en både fysisk og opgavemæssig spredning. Maskinmesterprofessionens historiske udgangspunkt

(Højrup 1986; Jørgensen 2013) og fortællingerne om hvordan historien udspillede sig danner således grundlag for et narrativ om, hvad det vil sige at være maskinmester. Dette narrativ reflekteres i værdierne inden for maskinmesterprofessionen.

Centrale værdier i maskinmesterprofessionen

Praktisk solidaritet

På arbejdspladsen indgår man i et praksisfællesskab og er dermed bundet af en 'praktisk solidaritet' (Baarts 2006: 70). I begge de undersøgte brancher eksisterede der en konsensus om, at man er sammen om at løse opgaven. Denne konsensus bliver af flere af informanterne kædet sammen med et narrativ om fremdrift. Dette narrativ går ud på, at man som maskinmester historisk set har været nødt til at samarbejde med sine kollegaer for at sikre skibets fremdrift. Der er således tale om en solidaritet, der er knyttet til opgaveløsning.

"Hvis man har gjort et job færdigt, og det skal gøres klar til brug, jamen så kan man da godt lige gøre det sidste touch med at få det fuldstændig klart og rent og alt muligt. Men tit så, jeg kan godt se det er den kedelige del, men man skal tænke på, at der er nogle, der kommer til at lave det efter dig."

Ovenstående interviewudrag med en 26-årig junior maskinmester viser en værdi om at tage hensyn til sine kollegaer. Det er denne værdi, jeg vil karakterisere som praktisk solidaritet, idet man er solidarisk over for dem, man indgår i et midlertidigt situeret fællesskab med. Den praktiske solidaritet afspejles ligeledes i en værdi om vindingeling. Denne værdi kan lede tilbage til skibsfarten, hvor man var afhængig af sine kollegaer på en særlig måde. En 52-årig maskinchef udtalte: "Der er ikke nogen, der kommer og hjælper dig, hvis 'the shit hits the fan, so to speak'". Med disse ord menes der, at besætningen på et skib er afhængige af hinanden, da man ikke altid kan få hjælp udefra. Samarbejde bliver således opfattet som en essentiel del af maskinmesterarbejdet. De, der

ikke er interesserede i at samarbejde eller dele viden, bliver beskrevet negativt af informanterne. Dette hænger sammen med en værdi om lighed, det vil sige, at alle skal respekteres. Den praktiske solidaritet eksisterer på tværs af brancher samt på tværs af informanternes alder, som det fremgår af de to udvalgte citater.

Humor

Antropolog Charlotte Baarts, der har forsket i humorbrug blandt betonarbejdere på en byggeplads, observerede hvordan humor er dobbeltladet, idet den både er sjov og alvorlig (2006: 69-72). Humor fungerer ligeledes både inkluderende og ekskluderende i de sociale kontekster, som maskinmestre indgår i. Humoren kan både markere, at man er en del af fællesskabet, men kan også markere, at man har trådt uden for fællesskabets uskrevne regler. Humorelationer på maskinmestres arbejdspladser skaber og genskaber fællesskabets grænser ved at opridse fællesskabets værdier igennem humor. Humor anvendes således til at irettesætte sine kollegaer eller til at etablere konsensus om værdier i arbejdsfællesskabet. Under feltarbejdet har jeg observeret humoristiske bemærkninger om kollegaers mødetidspunkter og håndtering af arbejdsopgaver. Disse kommentarer rummer en værdi om, at man udviser respekt over for sine kollegaer og udfører sin del af arbejdet, så man kan stole på sine kollegaer. Flere af informanterne italesatte humorens vigtighed på arbejdspladsen som socialt vedligeholdende eller med en informants ord, til at skabe "hygge". Humoren som et redskab til at italesætte værdier, observerede jeg dog som værende tilsvarende vigtig.

Ansvarlighed

Maskinmestererhvervet indeholder ofte en bevidsthed om, at der er risikoer i forskellig grad knyttet til jobbet. Disse risikoer bliver set som en uundgåelig del af dét at være maskinmester. Flere af informanterne beskriver, at det kan være svært ikke at tage bekymringerne over det ansvar, man har på arbejdet, med hjem. En af dem er en 34-årig projektleder, der fortæller:

"Det er et stort ansvar. Det er jo ikke... Jeg kan ikke lade være ikke at tage tingene med hjem også nogle gange. Man har det hele tiden til at køre i baghovedet, ikke også. 'Arh, nu kørte vi fast i det dér' eller 'Nu gik det ikke, som vi lige regnede med.'"

Maskinmestre vil ofte befinde sig i en lederrolle, hvor de har et bestemt ansvarsområde, hvilket bliver opfattet

som noget, man skal lære at håndtere. "Jeg er ikke nervøs længere, når jeg går på arbejde", fortalte en 64-årig maskinchef. Dette citat bevidner, at han tidligere har været nervøs. Flere af informanterne beskriver nervøsitet forbundet med risiko som noget, der skal bekæmpes. Maskinmestre lærer med tiden, hvordan de skal agere i presede situationer, hvilket letter den nervøsitet, der kan følge med ansvaret. Ligeledes beskrives der, at nervøsitet eller frygt forbundet med maskinmesterjobbet mindskes, når man ved, hvad der skal ske i tilfælde af forskellige scenarier, det vil sige, når alle kender deres rolle i beredskabet. Den hierarkiske fordeling af ansvar er således også en måde at skabe tryghed på.

Ansvar er ikke kun en kilde til bekymring, men er også lig med medbestemmelse. Især de yngste informanter, der endnu kun har arbejdet i få år, beskriver ansvar som motiverende. Dette skyldes, at ansvar følger hierarkiet, hvilket vil sige, at jo mere man bestemmer, jo mere ansvar har man også. Bevidstheden om ansvar og risiko er nærværende i maskinmestres arbejde i begge brancher og på tværs af informanternes alder. Risikoen kan være af økonomisk karakter i begge brancher, mens det er særligt for skibsfarten, at man i tillæg har ansvar for menneskeliv. Der eksisterer en bevidsthed om "hvad der kan gå galt", også hos personer der ikke selv har oplevet, at det er gået galt.

Hierarki – værdi om respekt

Jeg er blevet spurgt, om der er forskel på hierarkierne i de to brancher, i den forstand at der er en større grad af hierarki i skibsbranchen. Det er sandt, at der er et hierarki i skibsbranchen tydeliggjort af uniformer og "guld på skuldrene", som en 37-årig 1. maskinmester formulerede det.

Med hensyn til titlerne minder det hierarkiske system med at gå fra 2. maskinmester til 1. maskinmester og videre til maskinchef om hierarkiet i rådgivningsvirksomhederne, hvor en maskinmester kan gå fra at være projektleder til seniorprojektleder, eller fra konsulent til chefkonsulent. Fælles for brancherne er det, at de informanter, der har talt om ledelse, har italesat et ideal om lige behandling og respekt ved blandt andet at fremhæve dominerende ledere negativt. Her kan man således igen ane værdien om praktisk solidaritet. Mange af informanterne har idéer om god ledelse, der stammer fra egne erfaringer med tidligere ledere. Dårlige erfaringer har for flere af informanterne betydet, at de har forsøgt at handle anderledes, når de selv er blevet tildelt den samme magt.

Erfaringerne med andres måde at lede på har således dannet grundlag for deres egen ledelsesstil. En 38-årig 1. maskinmester beskriver det således:

"Da jeg sejlede langfart, har jeg haft rigtig mange forskellige ledere. Og der har jeg da fundet ud af, hvordan jeg ikke synes, at man skal være. Og fundet ud af: 'Ham her, han gør det sgu godt.'"

Der eksisterer således et egalitetsprincip, men i praksis er der et hierarki forbundet med fordelingen af arbejdsopgaver og ansvar. Princippet om at alle "led" i hierarkiet kan have en værdifuld holdning og derfor skal respekteres og høres, er det mest dominerende på de arbejdspladser, der har indgået i projektet. Her er det, der adskiller lederen (projektlederen, personalechefen, maskinchefen m.fl.) fra de øvrige kollegaer, at det er ham eller hende, der har ansvaret og beslutningskompetencen i sidste ende.

Analyse af maskinmesteridentitet

Identitet er forståelsen af hvem vi er, og hvem andre mennesker er (Jenkins 2014: 7). At være maskinmester betyder således, at man identificerer sig med og identificeres som maskinmester. Identitet er en social proces, hvilket vil sige, at den er foranderlig og defineres både af én selv og andre (ibid.). Identiteter ændrer sig hele tiden som en del af social interaktion. Maskinmesteridentitet skal forstås som en kollektiv identitet, da flere personer identificerer sig og identificeres som maskinmester. Maskinmesteridentitet er kendetegnet ved, at den knytter sig til en bestemt uddannelsesmæssig baggrund.

Identitet handler om hvordan, man kendetegner sig selv og andre på individniveau såvel som på gruppeniveau. Man identificerer sig igennem forskelle og ligheder. Kollektiv identifikation kan definere, hvem man kollektivt er i konkurrence med og/eller er fjendtlig over for. I maskinmesterverdenen er det enten navigatører eller ingeniører, som man føler sig i nærmeste konkurrence med. Identifikation er en basal kognitiv mekanisme, som man bruger til at kategorisere andre mennesker for at forstå verden omkring sig. I løbet af undersøgelsesperioden opdagede jeg, at når jeg spurgte en maskinmester om, hvad der karakteriserer maskinmestre, forekom det naturligt at fortælle, hvordan maskinmesteren adskiller sig fra eksempelvis ingeniøren.

INTERVIEWER: Hvordan opfatter du en typisk maskinmester i dag? Hvis du hører ordet maskinmester, hvad tænker du så? Af opførsel og type og sådan, og arbejdsmæssigt?

INFORMANT: Fagligt set, så har jeg altid tænkt, det er jo sådan en tekniker, som jeg kom til at sige polytekniker, og så kiggede de andre og sagde 'der er nok én, der skal være adjunkt der med de dyre ord der', men det er jo en sådan meget bred teknisk uddannelse, hvor man kan sige ingeniør har en smallere teknisk, de er meget mere specialiserede rent teknisk, men også meget højere niveau.

Ovenstående interviewuddrag med en 37-årig 1. maskinmester er ét ud af mange eksempler i undersøgelsens data på interviewsituationer, hvor en maskinmester bliver bedt om at beskrive maskinmestre, hvorefter han nærmest per automatik sammenligner sin uddannelse med en ingeniøruddannelse. Forklaringen kan være, at maskinmestre er så vant til at se sig selv i konkurrence med ingeniører og blive sammenlignet med ingeniører, så det at afgrænse sig fra ingeniøren er blevet en helt naturlig del af det at beskrive sig selv som maskinmester. Professionsidentiteten for maskinmestre konstrueres således i samspil med andre fagligheder, som maskinmestre møder og samarbejder med i deres arbejdsliv, ved at afgrænse sig selv fra disse andre fagligheder.

Maskinmester på visitkortet

Fortællingen om den maritime maskinmester, der handlings- og resultatorienteret får skibet til at sejle, er så stærk, at den danner grundlag for både maskinmestres selvopfattelse og omgivelsernes opfattelse af maskinmestre, på trods af den forholdsvis lille procentdel af sejlede maskinmestre. Maskinmesteridentiteten, altså både hvordan maskinmestre forstår maskinmesterfaget,

men også hvordan andre forstår maskinmestre, forbindes med én, der ikke er bange for at handle og tage beslutninger. Maskinmestre er kendt for at få tingene gjort. Én af mine informanter, en 37-årig servicechef, oplevede, at der var respekt og velvilje over for titlen 'maskinmester' fra hans omgivelser, her nærmere forstået samarbejdspartnere og kunder:

"Generelt bliver jeg taget godt imod [...] Vi opdagede det en 3 måneder efter, at jeg var blevet ansat, fordi [...] når jeg skriver en mail til dig, så står der 'servicechef', men jeg fik lige skrevet skråstreg maskinmester på, fordi jeg oplevede lige pludselig, at folk med visitkort og alt det her, at 'hov', der var noget her [...] når jeg kom med et argument for at lave en optimering, der var sgu lidt mere pondus bag ved. Jeg var ikke bare en sælger, der lige kom fra en eller anden købmandsskole."

Flere af informanterne fortæller, at de bevidst vælger at skrive 'maskinmester' på deres CV eller i deres e-mail signatur som et slags digitalt visitkort. Der er således mange, der i praksis vælger at tilføje titlen 'maskinmester' til deres mere formelle titel. Således er der flere, der identificerer sig med at være maskinmester, end dem, der har en egentlig stillingsbetegnelse som maskinmester. Flere af undersøgelsens informanter har haft positive oplevelser med at anvende betegnelsen "maskinmester". En 41-årig chefrådgiver beskriver det således:

"Det er jo sådan noget uddannelsesracisme, men rigtig mange af dem vi snakker med ude i virksomhederne, også maskinmestre i de tekniske afdelinger, og der er sådan et eller andet åndsvagt med at hvis [...], når man er maskinmester så, arg så, så kan det ikke være helt skidt."

På denne måde kommer betegnelsen 'maskinmester' til at fungere som et kvalitetsstempel grundet den positive identifikation, som tilsyneladende mange i erhvervslivet har med maskinmestre. Det er dog ikke kun maskinmestres omgivelser, der oplever at se maskinmesterbetegnelsen som et 'kvalitetsstempel'. Maskinmestre er selv tilbøjelige til at favorisere andre maskinmestre:

"Jeg ved jo, hvad en maskinmester sådan som udgangspunkt har været i gennem og sådan noget. Så jeg har det sådan lidt, på en måde så vil jeg jo helst

ansætte en maskinmester, fordi det ved jeg, så ved jeg sådan lidt mere om, hvad jeg får".

Denne udtalelse fra den 41-årige chefrådgiver er et eksempel på, at nogle maskinmestre vælger at ansætte eller samarbejde med andre maskinmestre. Dette fænomen kaldes 'in-group'-favoriserende adfærd, der er et fænomen inden for kollektive identiteter (Jenkins 2014: 8). Man favoriserer dem, der er en del af det samme fællesskab som én selv.

Kollektiv identifikation

En kollektiv identitet opstår, idet man bliver bevidst om, at andre handler anderledes, samt når man oplever en trussel mod egne måder at handle på (Jenkins 2014: 137). En maskinmesteridentitet ligger således i anerkendelsen af, at der er noget særligt ved at være maskinmester, der adskiller sig fra andre fagligheder. En oplevelse af at andre fagligheder kan true ens egen måde at gøre tingene på kan bidrage til en kollektiv maskinmesteridentitet.

Det fænomen, at langt de fleste informanter sammenligner sig selv med andre fagligheder og således afgrænser sig fra deres måde at gøre tingene på, peger på, at der eksisterer en maskinmesteridentitet. Kollektiv identitet forudsætter, at de enkelte individer føler, at de ligner hinanden på én eller anden måde, også selvom ligheden nogle gange kun er minimal (Jenkins 2014: 134).

Ligheden består her i værdier og arbejdstilgange, der deles af maskinmestre på tværs af brancher. Trods det at maskinmestre kan have meget forskellige arbejdsopgaver og arbejde inden for vidt forskellige kontekster, kan man derfor alligevel tale om en kollektiv maskinmesteridentitet.

Symboler kan skabe tilhørsfølelse, men idet de er abstrakte, kan symbolerne have forskellige betydning for de individer, der identificerer sig med dem (Jenkins 2014: 138). Det at man deler symboler er et tegn på kollektiv identifikation, også selvom man ikke forstår det samme ved symbolerne (Jenkins 2014: 139). Det er almindeligt på maskinmesterskolerne, såvel som inden for andre maskinmesterkontekster, at trække på maritime referencer, eksempelvis i indretningen og decorationen. Der findes således blandt maskinmestre en kollektiv identifikation med maritime symboler. Symbolerne fortolkes forskelligt af individerne. Nogle forbinde maritime symboler med noget nostalgisk, andre med en forældet kulturel baggrund, og andre igen forbinder dem med et fællesskab.

Analyse af maskinmesterkultur

Mennesker lærer fra andre mennesker, hvordan tingene hænger sammen (Jenkins 2014: 86). Man bliver en del af en kultur igennem socialisering, hvilket sker ved både direkte og indirekte at blive præsenteret for værdier samt de korrekte måder at agere på inden for kulturen. Maskinmesterskolerne er det første sted, de spirende maskinmestre lærer om maskinmesterkultur. Socialiseringen sker på uddannelserne af undervisere med forskellig uddannelsesmæssig baggrund samt af medstuderende med forskellige baggrunde. Når den nyuddannede maskinmester kommer ud på arbejdsmarkedet, bliver han eller hun igen socialiseret. Denne gang foregår socialiseringen på arbejdspladsen og foretages igen direkte og indirekte af både kollegaer og virksomhedens ledelse. Således bliver forventningerne til maskinmesterrollen hele tiden produceret og reproduceret.

En central del af maskinmesterkulturen er en humoristisk omgangstone. Humoren anvendes dog ikke kun til at italesætte værdier som nævnt i afsnittet om værdier. En humor, der består af venskabelige drillerier, bliver også anvendt til at opbygge og vedligeholde sociale relationer på arbejdspladsen, både med andre maskinmestre og andre fagligheder.

Efter en halv dags feltarbejde på en færge interviewer jeg den 37-årige 1. maskinmester, hvis arbejde jeg har observeret. Samtalen kommer til at falde på dynamikken mellem maskinmestre og navigatører:

INFORMANT: Maskinmestre kan [...] godt lide at stå og snakke [...] sådan noget fagsnak, når vi står oppe ved navigatørerne, rigtig kloge i det, sådan fuldstændig med, og bruge nogle tekniske udtryk som de ikke fatter hat af [griner].

INTERVIEWER: Det virker lidt som om, at det der spil mellem navigatørerne og maskinmestrene, at man prøver sådan lidt at holde den humor...

INFORMANT: Ja, og det er jo sådan lidt for sjov i dag. Det er jo sådan en hygge.

Visse sociale relationer kan forpligte til at lave sjov med hinanden (Baarts 2006: 70). Dette gælder i relationen mellem navigatører og maskinmestre, da disse faggrupper historisk er blevet set som modsætninger. 'Fjendtligheden' imellem 'maskinen' og 'broen' eksisterer i dag som en del af den sociale interaktion, men inden for en humoristisk kontekst, hvor der bliver henvist til historiske uenigheder og forskelligheder. Den samme relation opleves i rådgivningsbranchen mellem ingeniører og maskinmestre, hvor der dog ikke i samme grad refereres til en historisk relation. Humor er et middel til at opnå social ligevægt (Baarts 2006: 70). Det er således en måde at drive 'fredelig magt' på. Igennem humoren bruges sproget til at konstituere forskelle mellem faggrupper, eksempelvis styrmænd og maskinmestre.

Der eksisterer begreber til søs, som de tilstedeværende bruger til at kommunikere med, der bærer præg af både humor, selvironi og tradition. Et begreb som 'hullet', der anvendes om maskinrummet, er et eksempel på en konstruktion af forskelle mellem dem, der navigerer skibet, og dem, der står for fremdriften af skibet. Maskinmestre viser gennem deres humor, at de har indsigt i kutymer og jargon, der gør dem i stand til at agere acceptabelt i det sociale rum på arbejdspladsen. Den viden anvender maskinmestre i forskellige brancher til at kommunikere med personer, hvor kendskab til jargon mv. kan være nyttigt for samarbejdet. Humoren udgør således en sproglig stil, der er en del af maskinmesterkulturen. Mennesker anvender sproget som et redskab til at formidle sin opfattelse af verden omkring sig (Baarts 2006: 71).

Underliggende i den sproglige stil, som jeg har observeret blandt maskinmestre, er en konsensus om, at man godt kan bande og være professionel på samme tid. Der foreligger en del eksempler herpå i det etnografiske materiale. Ét af dem er en 35-årig seniorspecialist, der siger: "Ja, hvad fanden skal jeg sige..". Denne form for sprogbrug viser, at man indskrives sig i et særligt fællesskab.

Arbejdstilgang

Praktisk kunnen tillæres gennem en læringsproces, der er situeret og baseret på erfaring. En del af en maskinmesters arbejde er "selvfølgelig" i den forstand, at maskinmesteren oplever, at der er en naturlig måde at løse sine opgaver på, som han/hun ikke stiller spørgsmålstegn ved. Den kropslige arbejds erfaring er de rutiner, der "ligger i kroppen". Det kan eksempelvis være at facilitere et møde eller at bunkre olie og er dermed brancheafhængig. Disse praksisser kommer til at ligge i kroppen som en del af de arbejdsmæssige rutiner. Den kropslige arbejds erfaring kommer i takt med erfaringerne.

Det etnografiske materiale viser en tendens til, at maskinmestre gerne vil sætte sig ind i en arbejdsopgave og tage en beslutning på et oplyst grundlag, inden de udfører en handling. Der er en høj grad af selvstændighed i maskinmestres arbejdstilgange. En maskinmester vil sandsynligvis forsøge at finde frem til den bedste løsning ud fra den viden og de erfaringer, han er i besiddelse af på det givne tidspunkt. Det er almen praksis at spørge kollegaer til råds med mere erfaring på området eller slå op i manualer, men man udfører ikke ukritisk en handling, som er anbefalet af andre. På den måde kan maskinmestre opfattes som antiautoritære, da det ikke er 'naturligt' for maskinmestre at udføre en 'kommando' uden at bruge deres egen sunde fornuft til at udtænke en løsning. En 37-årig junior maskinmester forklarer i et interview forskellen på kollegaers arbejdstilgange med forskellig kulturel baggrund:

"Englændere er meget sådan, alting skal gøres sådan, at det er det, der blev sagt, nå men så er det det, vi gør, og så stiller vi ikke spørgsmålstegn til det. Der vil jeg sige, der er der mange andre, jeg har arbejdet med, de er sådan, altså nu er det jo så primært danskere og baltere jeg har arbejdet sammen med yderligere også på platforme, der er man sådan lidt mere: "Ja ja. Rolig nu. Lad os nu lige kigge på det og så se, hvad vi gør". Det er nok den største forskel, jeg har oplevet indtil videre."

Junior maskinmesteren forklarer her, at det er kendetegnende for danske maskinmestre, at man selv tager stilling til den opgave, man har fået og vurderer den, i stedet for 'blindt' at tage imod ordrer. Selvom nogle handlinger virker som naturlige, er der en høj grad af selvstændighed i maskinmestres arbejdstilgange, hvilket betyder, at nogle måder at løse opgaver på stilles der spørgsmålstegn ved med henblik på at løse opgaven på bedste vis. Det er

her, jeg ser løsningsorienteringen komme til udtryk. En maskinmester vil sandsynligvis forsøge at finde frem til den bedste løsning ud fra den viden og de erfaringer, han er i besiddelse af på det givne tidspunkt. En 60-årig konsulent satte i løbet af vores interview ord på maskinmestres selvstændighed:

INTERVIEWER: Hvad er det vigtigste, du har lært fra din sejltilid, hvis du kan huske det?

INFORMANT: Det er at stole på sig selv. Altså ... når man står derude midt i det Indiske Ocean og ... og topstykket på hovedmotoren er gået ... så ... så er det kun dem, der er om bord, der kan gøre noget ved det.

Refleksioner over undersøgelsesresultater

Hvorfor bliver man maskinmester?

Ét af de spørgsmål, jeg har fået i løbet af undersøgelsesperioden, er, hvad maskinmestre har til fælles. Hvad er det, der gør, at man vælger maskinmesteruddannelsen? I mit etnografiske materiale er der to tendenser, der går igen. Den ene er en passion for skibsfart, den anden er en interesse for teknologi i forskellige former. Det er således én af disse to interesser, der motiverer kommende maskinmestres uddannelsesvalg.

Her bliver personens fritidsinteresse, hvad enten det er at 'rode i motorcykler' eller sejle en båd, drivkraften for valget af uddannelse. Ifølge den franske sociolog Pierre Bourdieu er vi mennesker, igennem et princip, han kalder for 'Habitus', socialt disponerede for en specifik livsstil (Järvinen 2007: 353). Man kan vælge at bryde med habitus, men det vil blive sværere og sværere med alderen. Som mennesker vil vi ofte undgå situationer, der udfordrer vores habitus, således at vi "afviser det, der afviser os". Dette kan forklare, hvorfor personer med teknisk interesse vælger en teknisk uddannelse, og personer med en interesse for skibsfart vælger en uddannelse, der giver mulighed for skibsfart. Ifølge Bourdieu harmonerer det, som ser ud til at være individets eget valg, med sociale mekanismer for inklusion og eksklusion, som individet vil have svært ved at opdage og ændre.

Interessant er det, at nogle personer, der vælger maskinmesteruddannelsen ud fra en interesse for skibsfart, vælger at få job på land, imens nogle maskinmestre, der vælger uddannelsen ud fra en almen teknisk interesse vælger søfartslinjen og senere en skibsfartskarriere. Der er således ikke noget i det etnografiske materiale, der tyder på, at den interesse, der ligger bag uddannelses-

valget er til hinder for, at man senere finder interesse for noget andet. Ifølge Bourdieus habitusprincip har alle en social position med en tilhørende række af muligheder, der ligger inden for det samme område. Da skibsfart og en bredere teknisk interesse stadig ligger inden for samme kulturelle område, er det muligt for studerende under studiet at blive påvirket og påvirke hinanden i deres valg af fremtidig karriere. Det er således tilsyneladende personers habitus, altså sociale position, der gør, at de vælger maskinmesteruddannelsen. Under uddannelsen kan de igennem social påvirkning og præsentation af nye muligheder opnå nye interesser og karrieredrømme.

Er der generationsforskelle?

Der er ikke noget i det etnografiske materiale, der tyder på, at yngre maskinmestre er mindre maritimt prægede end dem af den ældre generation. Der er observeret maritime referencer på tværs af aldersgrupper, ligesom værdierne og den selvforståelse, der ligger bag, er at finde på tværs af demografiske faktorer.

I skibsfartsbranchen er forskellen på generationerne tydelig i tilgangen til balancen mellem familie- og arbejdsliv. Flere informanter under 40 år udtrykker, at det kan være svært at få familielivet til at hænge sammen, fordi de har små børn derhjemme. Den lidt ualmindelige arbejdstid med et antal sammenhængende dage fri og et antal sammenhængende dage om bord på et skib kan tilsyneladende gøre det svært at passe ind i en moderne familiestruktur, hvor både mor og far arbejder. Omvendt italesætter andre informanter, at de lange friperioder ad gangen som følger med arbejdet til søs kan gøre det nemmere at engagere sig i familielivet. Det er tydeligt, at familielivet er en vigtig kilde til prioriteringer i arbejdsli-

vet, hvad enten man er ude til søs eller er ansat i rådgivningsbranchen. Flere informanter i rådgivningsbranchen nævner fordelene ved flextid, der giver dem mulighed for at få familielivet til at hænge sammen. Balancen mellem arbejde og familie bliver italesat af stort set alle projektets informanter. Dette viser, at arbejdssfære og privat-sfære ikke er fuldstændig adskilt, men at arbejdslivet og familielivet tværtimod påvirker hinanden.

Er der brancheforskelle?

Der eksisterer både ligheder og forskelle mellem de to undersøgte brancher: 'Service og rådgivning' og 'Skibsfart'. Den væsentligste forskel ligger i de fysiske arbejdsmiljøer, det vil sige maskinmestrenes arbejdsmæssige kontekst og fysiske omgivelser. Derudover er der en branchebetinget forskel på, hvilken rolle balancen mellem arbejdsliv og fritid spiller for individet. Den væsentligste lighed mellem de to brancher er bevidstheden om ansvar og risiko i det daglige arbejde, samt hvordan individerne forholder sig til ansvaret. Ansvar er noget, man som maskinmester tager på sig. Derfor præger den underliggende ansvarsbevidsthed maskinmesterens daglige handlinger. Maskinmestrene i de to brancher har forskellige, konkrete arbejdsopgaver, men deres arbejdstilgang minder om hinanden på den måde, at der ligger nogle kollektive værdier bagved deres måde at løse problemer på, som beskrevet i afsnittene om værdier og arbejdstilgang.

Hvilke usikkerheder er der i undersøgelsen?

Flere af informanterne fra rådgivningsbranchen har, som nævnt i analysen, anvendt maritime eksempler og metaforer. Det er uklart, hvor stor en påvirkning min tilstedeværelse som antropolog har været i den sammenhæng.

Det har været en bekymring for mig, om min præsentation af undersøgelsens fokus, altså den maritime kulturs værdi og relevans for faget, kan have præget informanternes svar.

De maritime referencer og metaforer er dog kommet midt inde i interviewet uden foregående at have talt om en maritim kontekst, så denne forklaring er ikke ret sandsynlig. En anden forklaring kan være, at informanten ubevidst kan have anvendt maritime metaforer for at gøre sine beretninger mere håndgribelige og forståelige for en udefrakommende. Jeg har fået fortalt, at arbejdet til søs er en god referenceramme, fordi det er mere konkret end andre kontekster for maskinmestres arbejde. Hvis dette er tilfældet, er det i så fald interessant, at man vælger netop maritime referencer til at forklare med. Årsagen til de maritime referencer er således ikke tydelig, men dette gør det ikke mindre interessant. Da maritime symboler og referencer anvendes i det fysiske miljø på maskinmesterskolerne, mener jeg, at det er sandsynligt, at maskinmestre kollektivt identificerer sig med maritime symboler, også selvom det viser sig, at mine informanternes maritime referencer blot er et tilfælde, især fordi der i Jenkins teori om social identitet er plads til, at disse symboler kan fortolkes forskelligt (2014: 136-42). Den førnævnte usikkerhed i undersøgelsen er således ikke stor nok til, at den mærkbart kan påvirke undersøgelsens resultater.

Hvilke udfordringer har der været i undersøgelsen?

Det har været en udfordring at finde frem til den rigtige måde at spørge på, idet mange af informanterne har haft svært ved at svare på holdnings- og refleksionsspørgsmål. Således opdagede jeg, at nogle maskinmestre kan have svært ved at reflektere over egen situation, hvilket blev løst ved, at jeg i stedet anvendte deskriptive spørgsmål, der er mere håndgribelige. Her blev kontrasten mellem kropslig, sproglig og kulturel viden tydelig. Disse udfordringer bragte dog også viden med sig, idet det blev klart, at kropslig viden er den mest naturlige form for viden for mange maskinmestre. Det krævede, at der blev spurgt ind til handlinger, imens spørgsmålene skulle formuleres så konkret som muligt.

Er maskinmestre specielle?

For at besvare ovenstående spørgsmål har jeg læst forskellige studier af kultur og professionsidentitet inden for andre fag. Jeg har først og fremmest ledt efter andre antropologiske undersøgelser, hvoraf artikler af Fabienne Knudsen (2005) og Charlotte Baarts (2006) har fungeret som inspiration for projektet om maskinmesterkultur.

Det var desværre ikke muligt at finde undersøgelser af ingeniør- og navigatørfagene, der, udover et mere relevant sammenligningsgrundlag for professionsidentitet, ville have bidraget til forståelsen af de sociale miljøer, maskinmestre arbejder i. Inden for professionsstudier er lærer-, pædagog- og sygeplejerskeprofessionen de mest udforskede. For at sammenligne maskinmesterprofessionen med en anden "praktisk" og "handlingsorienteret" profession har jeg derfor orienteret mig i et kandidatspeciale om sygeplejerskeprofessionens udvikling.

Antropolog Charlotte Baarts, hvis feltarbejde blandt betonarbejdere, jeg tidligere har nævnt i rapporten, fandt frem til, at betonarbejdere anvender humor både inkluderende og ekskluderende, samt at der, i det byggesjak hun undersøgte, eksisterer en værdi om praktisk solidaritet, der blandt andet udtrykkes gennem humoristiske udtalelser (2006: 70). Betonarbejdernes måde at anvende humor på minder om maskinmestres på den måde, at humoren også her anvendes som et implicit redskab i den sociale interaktion. Værdien om praktisk solidaritet er ligeledes ikke særlig for maskinmestre. Det, der kendetegner maskinmestres værdi om praktisk solidaritet er dog, at den kobles på et narrativ om fremdrift, hvor det at være i stand til at samarbejde havde en helt særlig betydning. Det samme gælder egenskaben om at være handlings- og praksisorienteret, der også eksisterer i andre fag. Jeg har set på et studie af sygeplejerskeprofessionen (Karen Margrethe Maglekær 2002). Her fremgår det, at sygeplejerskerne, ligesom maskinmestre, lægger vægt på praksis hvilket betyder, at der inden for de sidste år har eksisteret en frygt for, om den stigende teoretiske bevidsthed går ud over praksis. Denne bekymring, som hænger sammen med udviklingen i professionsuddannelser, eksisterer også hos maskinmestre, der ligesom sygeplejerskerne diskuterer konsekvenserne af 'videnskabeliggørelse' og 'akademisering', som er to populært anvendte begreber i denne debat.

Hverken maskinmestres fokus på handling og praksis eller humoren og værdierne tilknyttet denne humor er således særlig for maskinmestre, men den historiske fortælling, der knytter sig dertil, er forbeholdt maskinmesterfaget. Der findes andre maritime fag, der kan have en lignende historisk fortælling, men også her adskiller maskinmestrene sig ved at være 'dem i hullet', det vil sige dem, der får skibet til at sejle fra maskinrummet. Denne fortælling er ikke forbeholdt maskinmestre i skibsfartsbranchen, men er derimod en underliggende fortælling, der danner grundlag for maskinmestres selvforståelse.

Konklusion

Trods en mangfoldighed af arbejdsområder er der en række værdier, der går igen i begge de undersøgte brancher. Det er sandsynligt, at disse værdier ligeledes vil kunne findes i fagets resterende brancher. Disse værdier kobles sammen med fortællingen om fremdrift. Værdier som praktisk solidaritet indgår i fortællingen om den handlingsorienterede maskinmester, hvor det at kunne samarbejde og tage ansvar er vigtige egenskaber, der står centralt i maskinmestres selvforståelse. Der eksisterer en maskinmesteridentitet, der bindes sammen af en kollektiv identifikation med symboler, der stammer fra maskinmesterfagets historie. Disse symboler har ofte et maritimt islæt og henviser til den traditionelle, maritime maskinmesterkultur. Dette kan være begreber som "broen" og "kontrolrummet", men kan også være artefakter og genstande, der henviser til en maritim tradition.

Det er sandsynligt, at maskinmesteridentiteten kan få en anden form eller måske helt forsvinde, hvis man bevæger sig længere væk fra det historiske udgangspunkt. Det er derfor vigtigt at være opmærksom på, hvordan både socialisering, det vil sige den måde, man bliver introduceret til kulturen på, den sociale interaktion, hvor værdier skabes og vedligeholdes, samt de fysiske omgivelser er med til at påvirke maskinmesterkulturen. Maskinmesterkulturen består i noget *sprogligt*, *visuelt* og *kropsligt*. *Det sproglige* består i de begreber, man anvender, men også den måde, man taler til hinanden på. Humoren er en del af det sproglige aspekt af maskinmesterkulturen. *Det visuelle* består i de fysiske genstande og artefakter, som maskinmestre identificerer sig med. Samtidig består det visuelle i de fysiske miljøer og arbejdsmæssige kontekster, maskinmestre findes i, samt maskinmestres fysiske fremtoning. Disse varierer alt efter branche og viser, at der er forskellige måder at være maskinmester på. Det, der binder maskinmestre sammen er de værdier og den tilgang til arbejdet, der går på tværs af brancher. Herunder finder vi *det kropslige* aspekt af maskinmesterkulturen, der er de handlinger, som virker selvfølgelige for maskinmestre.

De traditionelle værdier forbundet med maskinmesterfaget er hidtil blevet videreført og praktiseres i dag på tværs af brancherne "Service og rådgivning" og "Skibsfart" som grundlag for en kollektiv identitet. Dette pro-

jekt om maskinmesterkultur indskrives sig i en debat om dannelse, der især er relevant for landets maskinmesterskoler. Undersøgelsen her konkluderer, at der eksisterer et sæt af værdier i maskinmesterfaget, der er attraktive i erhvervslivet i flere forskellige brancher. Det er relevant at undersøge nærmere og løbende diskutere, hvordan disse værdier bibeholdes. Hensigten med rapporten har været at øge forståelsen for maskinmestres subjektive oplevelse af egen situation, samt sætte begreber på forskellige faktorerers komplekse samspil.

Rapportens resultater kan primært anvendes til selvrefleksion, både hos den enkelte maskinmester, de institutioner, der er med til at uddanne maskinmestre, samt de virksomheder, der ansætter maskinmestre.

Perspektivering

Resultaterne af rapporten giver, som det ofte er tilfældet, når man begynder at grave ned i et område, anledning til en række nye spørgsmål. Ønskes en undersøgelse af maskinmesterkultur udfoldet yderligere, opfordrer jeg til at kaste et blik på følgende problemstillinger, der ligger i forlængelse af den nu afsluttede undersøgelse:

1. *Hvilke baggrunde har de studerende med sig ved studiestart, og hvordan formes de studerendes forståelse af maskinmesterrollen i løbet af studietiden?*
 - Dette kunne be- eller afkræfte, om de studerende på maskinmesterskolerne bliver socialiseret i løbet af deres studietid i en sådan grad, at de ved studiets afslutning har fået nogle kollektive værdier med sig trods deres forskellige baggrunde. En mere dybdegående undersøgelse af hvordan kommende maskinmestre bliver dannet i det fællesskab, der eksisterer på maskinmesterskolerne, vil være en meningsfuld fortsættelse af projektet om maskinmesterkultur. Begreber som "praktisk viden" og "refleksiv evne" kan være en indgangsvinkel i en sådan undersøgelse.
 - Det ville også være relevant at undersøge nærmere, i hvilken grad yngre maskinmestre er maritimt prægede i deres selvforståelse. Det ville være en god idé at inddrage et større antal af yngre maskinmestre uden for skibsfartsbranchen

for bedre at være i stand til at undersøge maskinmesteruddannelsernes påvirkning. I så fald bør der i datasættet findes flere repræsentanter fra hver maskinmesterskole i Danmark.

2. *Hvor mange sejlene maskinmestre vælger at gå i land efter en sejltilid på under 5 år, og hvad er begrundelsen for deres karriereskifte?*

- Med en sådan undersøgelse kan der lægges vægt på trivslen på arbejdspladsen for maskinmestre til søs. Det vil også være relevant at se på skibsfartsbranchens fremtid og den danske maskinmesters rolle heri.
- Det vil være relevant at undersøge, hvad der sker med maskinmesterfaget, hvis det i højere grad end i dag løsrives fra den maritime branche. Det vil være interessant at undersøge, om maskinmesterfaget bliver "rodløst", eller om man holder fast i

sine rødder, selv hvis faget udvikler sig yderligere væk fra det maritime udgangspunkt.

- Maskinmestres evne til at finde sig til rette inden for nye kontekster vil også være et interessant fokuspunkt. Kravene om fleksibilitet og tilpasnings-evne, samt hvordan maskinmestre agerer inden for disse krav, kunne være omdrejningspunktet for en sådan undersøgelse.

3. *Hvilken jobfunktion får maskinmestre i rådgivningsvirksomheder, og eksisterer der en statuskløft mellem maskinmestre og ingeniører?*

- Et sådant spørgsmål vil kunne danne baggrund for en undersøgelse af, hvordan disse to faggrupper arbejder sammen i praksis. Det vil være relevant at se nærmere på de hierarkier, der eksisterer på maskinmestres arbejdspladser og maskinmesterens rolle heri.

Litteratur

Baarts, Charlotte: *Druk, bajere og løgnehistorier: Om humor og fællesskab på en byggeplads*, Dansk Sociologi, nr. 1, 17. årgang, 2006.

Garro, Linda C. & Cheryl Mattingly: "Narrative as Construct and Construction" i Cheryl Mattingly & Linda C. Garro (red.): *Narrative and the Cultural Construction of Illness and Healing*, Berkely: University of California Press 2000.

Hannerz, Ulf: "Being There... and There... and There! Reflections on Multi-Site Ethnography" i Antonius C. G. M. Robben & Jeffrey A. Sluka (red.): *Ethnographic Fieldwork – An Anthropological Reader*, Second edition, Chichester: Wiley-Blackwell 2012.

Hasse, Cathrine: *Kultur I bevægelse – Fra deltagerobservation til kulturanalyse – I det fysiske rum*, Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur 2002.

Højrup, O.: *Søens Folk 4: Fyrbøder og maskinmester*, Kbh.: Chr. Ejlers' Forlag 1986.

Jenkins, Richard: *Social Identity*, fourth edition, New York: Routledge 2014.

Järvinen, Margaretha: "Pierre Bourdieu" i Heine Andersen & Lars Bo Kaspersen (red.): *Klassisk og moderne samfundsteori*, 4. udgave, Kbh.: Hans Reitzels Forlag 2007.

Jørgensen, P. (red.): *Opad og fremad, Maskinmestre som teknologiske ledere før, nu og i fremtiden* Kbh.: Maskinmestrenes Forening 2013.

Knudsen, Fabienne: *Hvor er 'hjemme' når man er til søs?*, Jordens Folk – Etnografisk Revy, nr. 2, 2005.

Maglekær, Karen Margrethe: *Fra håndværksuddannelse via mesterlæreprincip til selvstændig profession via akademisk videnskabelighed: specialeafhandling*, Aarhus: Aarhus Universitet 2002.

Marshall, Catherine & Gretchen B. Rossman: *Designing qualitative research*, 5. Edition, Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications 2011.

UDGIVET I 2017

DEN DANSKE
MARITIME FOND

FREDERICIA
MASKINMESTERSKOLE

Maskinmestrenes
Forening

Management and Technology

**MASKINMESTER
SKOLEN
KØBENHAVN**